

تبارشناسی کتاب‌های هدیه‌های آسمانی از حیث انعکاس مفاهیم "اصول دین"

شهرام رنج‌دوست *

دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۱۱/۹

پذیرش نهایی: ۱۳۹۷/۱۲/۱۹

چکیده

هدف اصلی پژوهش حاضر، تبارشناسی کتاب‌های هدیه‌های آسمانی از حیث انعکاس مفاهیم اصول دین (توحید، عدل، نبوت، امامت و معاد) با استفاده از روش تحلیل محتوایی است. جامعه آماری پژوهش کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمان پایه دوم تا ششم ابتدایی بوده و نمونه آماری نیز کل جامعه آماری در نظر گرفته شده است. ابزار گردآوری داده‌ها چک‌لیست (بازینه) تحلیل محتوای کتب درسی محقق ساخته بود. روایی ابزار، توسط اساتید متخصص تأیید شده است و پایایی آن نیز از طریق پنج بار مطالعه کتاب‌های حاضر و تحلیل آنها با فاصله بیست‌روزه با میزان ضریب همبستگی ۸۳ درصد مورد تأیید قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش شمارش فراوانی به‌عنوان یکی از رایج‌ترین روش‌های جمع‌آوری داده‌ها و ارائه یافته‌ها استفاده شد و با مراجعه به کتاب، تعداد دفعاتی که هر یک از مفاهیم اصول دین در قالب هر یک از واحدهای تحلیل (جمله، تصویر، پرسش)، وجود داشته، مورد شمارش قرار گرفته و گزارش شده و در نهایت برای توصیف و تجزیه و تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی (فراوانی و درصد فراوانی) و برای بیان تفاوت فراوانی مشاهده شده با فراوانی مورد انتظار از آمار استنباطی (آزمون خی‌دو دومتغیره) استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد که بین مجموع فراوانی‌های مشاهده شده و مورد انتظار مفاهیم مربوط به هر یک از اصول دین در هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی، تفاوت معنی‌داری وجود دارد. از بین مفاهیم مربوط به اصل توحید، بیشترین درصد به مفهوم صفات خداوند، از بین مفاهیم مربوط به اصل عدل بیشترین درصد به مفاهیم یکسان و برابر بودن تمامی انسان‌ها در پیشگاه خداوند از هر جهت و آفرینش هر پدیده و مخلوقی در جای خود؛ از بین مفاهیم مربوط به اصل نبوت، بیشترین درصد به مفهوم رساندن پیام و فرمان الهی توسط پیامبران؛ از بین مفاهیم مربوط به اصل امامت، بیشترین درصد به مفهوم رهبری حکومت اسلامی و از بین مفاهیم مربوط به اصل معاد، بیشترین درصد به مفهوم مردن (فوت)، اختصاص یافته است. همچنین بیشترین فراوانی در کتب هدیه‌های آسمان دوره اول ابتدایی به ترتیب مربوط به اصل توحید، اصل نبوت، اصل امامت، اصل معاد و اصل عدل است.

کلیدواژه‌ها: کتاب هدیه‌های آسمانی؛ اصول دین؛ تحلیل محتوا

مقدمه و بیان مسأله

کتاب درسی، برنامه‌ریزی درسی و محتوای آموزشی صحیح، یکی از مؤلفه‌های مهم در تربیت صحیح دانش‌آموزان، به‌شمار می‌رود. بااینکه برنامه‌ریزی درسی به‌منزله یک فرایند و محتوای آموزشی به‌منزله یک سند، نقش مؤثری در تربیت دارند، آسیب‌ها و آفاتی آنها را تهدید می‌کند. نخستین آسیب، فقدان برنامه‌ریزان و کارشناسان باصلاحیت در طراحی و تولید برنامه‌های درسی و کتب درسی دینی است. آموزش‌وپرورش برای برنامه‌ریزی درس دینی، به کارشناسان و صاحب‌نظرانی نیاز دارد که در آموزش معارف دینی متخصص باشند. یقیناً افرادی که در معارف دینی تخصص ندارند، قادر به برنامه‌ریزی درسی و ایجاد تنوع در محتوای آموزشی نیستند. وجود تنوع در مطالب کتاب‌های دین و زندگی، استفاده از آثار نویسندگان و متفکران اصیل و مشورت کردن با خود دانش‌آموزان برای انتخاب مطالب درس دینی، می‌تواند این اطمینان را به دانش‌آموزان بدهد که به‌هیچ‌وجه، هدف از کلاس دینی، تحمیل پاره‌ای از آموزه‌های ازپیش‌تعیین‌شده نیست. وجود چند نوع کتاب تدوین‌شده می‌تواند دایره انتخاب دانش‌آموزان را وسیع‌تر سازد؛ به‌طوری‌که به کتاب دینی به‌منزله یک کتاب مقدس بنگرند و آن را کتابی نپندارند که پر از مسائل قدیمی است که در دنیای امروز کاربرد ندارد. این تجربه‌ای است که در برخی از کشورها وجود دارد. ازاین‌رو، در مدارس مختلف، کتاب‌های مختلفی در ساعات تدریس دینی عرضه می‌شود (علم‌الهدی، ۱۳۸۴: ۲۸).

عدم آشنایی برنامه‌ریزان و مؤلفان کتب دینی با دین‌پژوهی‌های معاصر و تغییر و تحولات نوینی که در عرصه دین‌پژوهی صورت گرفته است، یکی دیگر از آسیب‌های جدی در برنامه‌ریزی و محتوای آموزشی است. بی‌تردید، دینداران معاصر، به‌دلیل آشنایی با منطق و عقلانیت جدید، نسبت به تعرض عقلانیت مدرن، بیشتر آگاه بوده و این تعارض را با گوشت و پوست خود بیشتر احساس می‌کنند. ازاین‌رو، تلاش‌های آنان در مقایسه با تلاش‌های نظری گذشتگان، بهتر می‌تواند به ما در فهم تعارض‌ها و چالش‌های موجود، در برابر تفکر دینی، در جهان معاصر، کمک کند. لیکن به‌نظر می‌رسد هنوز مؤلفان کتب درسی دینی در آموزش‌وپرورش با حوزه‌های جدید دین‌پژوهی، کم‌تر آشنایی داشته و یا آشنایی خویش را در تدوین کتب درسی دینی انعکاس نداده‌اند که این نقیصه نیز، یکی دیگر از آسیب‌های جدی نظام آموزش‌وپرورش کشور در عرصه تعلیم‌وتربیت است؛

بنابراین، مطالعه دستاوردهای جدید در عرصه دین‌پژوهی و استفاه از این دستاوردها در زمینه کتب درسی دینی، می‌تواند گام مؤثری در جهت اصلاح تعلیم و تربیت دینی در نظام آموزش و پرورش کشور باشد (رضوی، ۱۳۹۰: ۴۶).

در راستای رسالت و مأموریت آموزش و پرورش و جهت‌دهی به رشد همه‌جانبه دانش‌آموزان بر پایه تعلیم و دستورات دین مبین اسلام در ششصد و چهل و هفتمین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، اهداف دوره ابتدایی تعیین شده است که شامل اهداف: اعتقادی، اخلاقی، علمی و آموزشی، فرهنگی و هنری، اجتماعی، زیستی، سیاسی و اقتصادی است. مدیران، برنامه‌ریزان و همه افرادی که در تعلیم و تربیت دانش‌آموزان نقشی برعهده دارند، مکلفند در برنامه‌ریزی امور، سازماندهی فعالیت‌ها و انجام وظایف مربوط به گونه‌ای اقدام نمایند که تا پایان دوره تحصیلی، دستیابی دانش‌آموزان به اهداف تعیین‌شده، ممکن باشد (عصاره، ۱۳۸۹: ۵۳).

در نظام کنونی کشور ما تأکید بر مواد و محتوای درسی نسبت به سایر مؤلفه‌های آموزشی بیشتر است و «کتاب درسی یکی از مهم‌ترین مراجع و منابع یادگیری دانش‌آموزان در نظام کنونی آموزش محسوب می‌شود و در ایران یکی از مهم‌ترین نقش‌ها را ایفا می‌نماید، به عبارت دیگر، در کشور ما بیشتر فعالیت‌های آموزشی در چهارچوب کتاب درسی صورت می‌گیرد» (یارمحمدیان، ۱۳۹۵: ۳۷).

در میان انواع مواد درسی مختلف، درس دینی جزء لاینفک برنامه درسی مدارس ما به‌شمار می‌رود. در سال‌های اخیر، توجه به نیازهای نو در عرصه آموزش دین، رویکردهای جدید در امر آموزش، توجه بیش‌ازپیش به یادگیری جنبه‌های نگرشی آموزه‌های دینی، لزوم بهره‌گیری از روش‌های نوین در تعلیم و تربیت دینی، توجه به تربیت دینی برای شکل‌دهی به رفتارهای دینی و تقویت احساس دینی از طریق شناخت دین و تفکر در آن، متخصصان تعلیم و تربیت دینی را بر آن داشته است تا با برنامه‌ریزی دقیق و مطالعه جامع‌الاطراف در این خصوص دست‌به‌کار تهیه برنامه‌ای نوین برای تعلیم و تربیت دینی شوند (قاسمی و کاظمی، ۱۳۹۱: ۱۰۱). در این باره تلاش‌های فراوانی صورت گرفته است و کتاب «هدیه‌های آسمان» اولین محصول این اقدام مبارک است. کتاب هدیه‌های آسمانی به‌عنوان مرجع انتقال مفاهیم دینی و اعتقادی به دانش‌آموزان مورد توجه آموزش و پرورش قرار گرفته است و یکی از مهم‌ترین مفاهیم دینی و اعتقادی دین اسلام اصول دین است. اصول دین در مذهب شیعه عبارتند از: توحید، نبوت، معاد، عدل و امامت.

در اسلام شیعی اصل اول، توحید است؛ یعنی ایمان آوردن به همه ارزش‌های الهی و دیدن همه آنها در یک وجود و به عبارتی ایمان به یگانگی خداوند متعال (رنجبر رباطی، ۱۳۹۴: ۱)، بنابراین، در جامعه اسلامی می‌باید همه در جهت رسیدن به خدا که منشأ مطلق ارزش‌های بی‌انحراف و بی‌نقص و بی‌انتهاست حرکت کنند. اگر افراد به این اصل ایمان آورند، توحید در هدف، ایجاد شده است (عصاره، ۱۳۸۹: ۵۲). اصل دوم عدل و به معنای آن است که افعال خداوند متعال از سر دادگری و شایستگی است و به هیچ کس ستم نمی‌کند و هر چیزی را در جای خویش نگه می‌دارد و با هر موجودی، چنانکه شایسته اوست، رفتار می‌کند (رنجبر رباطی، ۱۳۹۴: ۱)، در واقع هنجارهایی است که ما را به هدف اصلی می‌رسانند (عصاره، ۱۳۸۹: ۵۲). اصل سوم از اصول دین اسلام، نبوت است. نبوت یعنی پیام‌آورانی از سوی خداوند یکتا آمده‌اند تا ما را به سوی او راهنمایی کنند و بهترین شیوه‌های رسیدن به او را به ما عرضه نمایند. اصل چهارم امامت است، بدین معنا که پس از پیامبر اسلام، امامان، منصب خلافت و امامت را برعهده دارند و آنان منصوب خداوند هستند (رنجبر رباطی، ۱۳۹۴: ۱). اصل پنجم از اصول دین اسلام، ایمان به معاد است، هر کس در جهت ارزش‌های نهفته در توحید به پیروی از پیامبران پردازد به بهشت راه خواهد یافت و هر کس اصول فوق را مراعات ننماید در آتش دوزخ خواهد سوخت، به عبارت دیگر، هر کس به ارزش‌ها ایمان آورد و به هنجارها عمل کند، حاصل نیک خواهد یافت و هر که بر خلاف نظام اسلامی حرکت کند مورد عتاب قرار خواهد گرفت (پروند، ۱۳۸۵: ۷۲).

مطابق دیدگاه اسلام، مکتب خداپرستی از پیدایش بشر در جهان پایه‌گذاری شده و در عالی‌ترین دوره آن، به صورت مکتب عالی اسلام به وجود آمده است. آیات قرآن، برنامه تعلیم و تربیت جهان بشریت و همیشگی است و نظر به واقعه خاصی ندارد؛ زیرا خداوند متعال از نظر تعلیم و تربیت، مکتب عالی قرآن را برای همیشه در جهان دایر و پاینده می‌دارد. از این رو، کلام خدا و حدیث بهترین منبع برای تدوین محتوا در فرایند برنامه‌ریزی درسی است. علاوه بر این، روش‌ها و فعالیت‌های مربوط به برنامه درسی باید بر آموزه‌هایی مبتنی باشد که به طور عمده، به واقعیت جهان هستی، انسان، جایگاه انسان در جهان، آفریدگار جهان و انسان، مبدأ و مقصد آفرینش مربوط گردد (پوردهاقانی و نصراصفهانی، ۱۳۹۱: ۸۴). همچنین از جمله رویکردهای رایج در تعلیم و تربیت اسلامی، می‌توان به رویکرد مبتنی بر قرآن و سنت (برگرفته از دانشنامه جهان اسلام) اشاره کرد. این رویکرد، که در تعلیم و تربیت اسلام غالب بوده و از کهن‌ترین رویکردها محسوب

می‌شود، سعی دارد همه‌ی اصول و فروع نظری و عملی را اخذ کند. رویکرد غالب پژوهش حاضر نیز رویکرد مبتنی بر کتاب و سنت است.

بنابراین، با توجه به اهمیت بحث تعلیم و تربیت دینی در دوره‌ی ابتدایی که شالوده و پایه‌ی اصلی نظام تعلیم و تربیت است، محقق بر آن است تا کتاب درسی هدیه‌های آسمان پایه دوم تا ششم ابتدایی را، بر اساس اصول دین، تحلیل محتوا نماید تا میزان انطباق آنها را با اهداف فلسفه تعلیم و تربیت دینی که مطابق با اصول دین اسلام است، مورد سنجش و ارزیابی قرار دهد. با عنایت به اینکه ظاهراً تاکنون هیچ‌گونه پژوهشی به‌طور مستقیم، کتاب‌هاب هدیه‌های آسمان را صرفاً از نظر میزان انعکاس اصول دین مورد بررسی قرار نداده است و از آنجا که حساسیت چگونگی طرح آموزه‌های دینی مخصوصاً برای کودکان بر کسی پوشیده نیست، لذا در این پژوهش بررسی کتاب‌های جدیدالتألیف هدیه‌های آسمان دوره اول ابتدایی مورد نظر قرار گرفته و پژوهشگر به دنبال پاسخگویی به این سؤال اساسی است که اصول دین در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی به چه میزانی انعکاس یافته است؟

اهداف پژوهش

الف) هدف اصلی

تعیین میزان انعکاس اصول دین در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی

ب) اهداف فرعی

۱. تعیین میزان انعکاس هر یک از مفاهیم اصل توحید در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی؛
۲. تعیین میزان انعکاس هر یک از مفاهیم اصل عدل در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی؛
۳. تعیین میزان انعکاس هر یک از مفاهیم اصل نبوت در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی؛
۴. تعیین میزان انعکاس هر یک از مفاهیم اصل امامت در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی؛
۵. تعیین میزان انعکاس هر یک از مفاهیم اصل معاد در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی.

پیشینه پژوهش

اسمعیلی‌زاده و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «بررسی تحلیل محتوای متون کتاب درسی فارسی و هدیه‌های آسمانی سوم دبستان از حیث آموزه‌های دینی» به این نتیجه رسیده‌اند که مفاهیم اصول دین و فروع دین در هر دو کتاب به کار رفته است، اما با توجه به ماهیت کتاب هدیه‌های آسمانی، میزان استفاده از این مفاهیم در این کتاب بیش از کتاب فارسی است؛ به طوری که در کتاب هدیه‌های آسمانی ۳۶۲ بار از این مفاهیم استفاده شده و در کتاب فارسی ۵۱ بار و همچنین در هر دو کتاب کاربرد اصول دین بیش از فروع دین است.

مشیری (۱۳۹۵) در پژوهشی با هدف بررسی کتاب هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی براساس نسبت مفهومی تربیت عقلانی و تربیت دینی از منظر ابن‌سینا به این نتیجه رسیده است که محتوای کتاب هدیه‌های آسمانی از جمله متن و فعالیت‌های کتاب براساس معیار به‌دست‌آمده از تربیت عقلانی ابن‌سینا مطابقت دارد، اما اهداف کتاب هدیه‌های آسمانی براساس معیار اخلاق و احکام تدوین شده است، در صورتی که براساس نظر ابن‌سینا اولین هدف در تربیت دینی کودک توجه به عقل و آمادگی عقلی او در پذیرش مفاهیم دینی است و بعد آموزش‌های اخلاق و احکام مورد بررسی قرار می‌گیرد. براین اساس، اهداف کتاب هدیه‌های آسمانی بر خلاف محتوا در رتبه‌بندی روش‌های به کار گرفته شده در تربیت دینی مطلوب دانش‌آموز، ابتدا بعد رفتاری و اخلاقی دانش‌آموز را مطرح می‌کند.

رنجبر رباطی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان بررسی کتاب هدیه‌های آسمانی چهارم از نظر موضوعات اسلامی به این نتیجه رسیده‌اند که کتاب درسی مذکور در برخی زمینه‌ها دارای نقاط قوت مثل طراحی روی جلد و پرداختن مفید به موضوعات اسلامی و... بوده و در برخی زمینه‌ها هم دارای نقاط ضعفی بود. بیشتر موضوعات کتاب مربوط به اصول دین می‌باشد. اصول مذهب در نزد شیعه پنج‌تاست که اصول دین شمرده می‌شوند: ۱. توحید، ۲. نبوت، ۳. معاد، ۴. عدل، ۵. امامت.

فرامرزی و عابدینی (۱۳۹۳) در مطالعه خود میزان توجه به دین‌ورزی و مؤلفه‌های بین‌فردی آن در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی را مورد توجه قرار داده‌اند. آنها به این نتیجه رسیده‌اند که تأکید کتاب‌های درسی دوره ابتدایی در وهله اول بر پرورش روحیه دین‌داری و آشنایی دانش‌آموزان با اصول و فروع دین بوده و پرورش مهارت‌های بین‌فردی دینی از اولویت دوم و کم‌تری برخوردار

است.

ایمانی و مظفر (۱۳۸۳) در پژوهش خود با عنوان تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان و کتاب کار پایه دوم دبستان چاپ سال ۸۱ در مقایسه با تعلیمات دینی چاپ سال ۱۳۸۰، به این نتیجه رسیده‌اند که ضریب درگیری دانش‌آموزان با متن و تصاویر در کتاب تعلیمات دینی و کتاب هدیه‌های آسمان و کتاب کار پایین است و به درگیری دانش‌آموزان در متن و تصاویر منجر نمی‌شود، اما ضریب درگیری ۱/۱ در پرسش‌ها بیانگر این است که کتاب هدیه‌های آسمان موجب درگیری بیشتر دانش‌آموزان شده، در حالی که کتاب قبلی در این زمینه ضعیف است. به‌طور کلی، ضریب درگیری دانش‌آموزان با محتوای کتاب تعلیمات دینی ۰/۴۱ و با کتاب هدیه‌های آسمان و کتاب کار ۱/۲ است. نتیجه اینکه کتاب جدید، موجب درگیری بیشتر دانش‌آموزان با محتوا شده و کتاب قبلی ضریب درگیری پایینی داشته است.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر نوع ماهیت، تحلیل محتوا و براساس نوع تحقیق، توصیفی می‌باشد. این پژوهش روی کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمانی پایه دوم تا ششم ابتدایی صورت گرفته است. به دلیل محدودیت تعداد، حجم و محتوای این کتاب‌ها، ضرورتی به انجام نمونه‌گیری نبود. بنابراین، تمام محتوای آنها به عنوان جامعه پژوهش و با استفاده از روش نمونه‌گیری تمام‌شمار انتخاب شد و مورد بررسی قرار گرفت. ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش چک‌لیست (بازبینی) تحلیل محتوای کتب درسی محقق‌ساخته بود. گردآوری اطلاعات با مشاهده و مطالعه کتاب هدیه‌های آسمان دوره اول ابتدایی، از لحاظ میزان توجه به مفاهیم اصول دین انجام شده است. به این ترتیب که ابتدا براساس اصول دین اسلام در نزد مذهب شیعه ۵ اصل (مقوله) دینی (توحید، عدل، نبوت، امامت و معاد) در نظر گرفته شد، سپس با عنایت به قرآن کریم و احادیث و کتب اسلامی متناسب با هر اصل، مفاهیم مرتبط شناسایی شدند. تناسب مقوله‌ها و مفاهیم به جهت احراز روایی توسط متخصصان علوم تربیتی و دینی بررسی شد و پس از بررسی نظرات (حذف و تغییر و اضافه کردن مفاهیم) در نهایت چک‌لیست با ۵ اصل (مقوله) و ۲۶ مفهوم کلی ارزش‌گذاری و به این ترتیب روایی محتوایی آن احراز شد. برای برآورد پایایی، کتاب‌های حاضر،

پنج بار مطالعه و پس از تسلط کامل بر متن، تحلیل شده‌اند. پس از آن با فاصله بیست روز کتاب‌ها مجدداً تحلیل شده‌اند و میزان ضریب همبستگی ۸۳ درصد مشخص شده است. سپس متن کتاب‌ها در یک بازه زمانی شش ماهه مطالعه شده و با کمک چک‌لیست واری، مفاهیم مربوط به اصول دین گردآوری شده‌اند. پس از گردآوری نمونه‌های آماری به خلاصه کردن، کدبندی و دسته‌بندی آنها مبادرت شده و در نهایت مورد پردازش قرار گرفته‌اند تا از این طریق، زمینه برقراری انواع تحلیل‌ها و ارتباط‌ها میان این داده‌ها به منظور آزمون سؤال‌های پژوهش فراهم آید.

در تحقیق حاضر، از روش شمارش فراوانی به عنوان یکی از رایج‌ترین روش‌های جمع‌آوری داده‌ها و ارائه یافته‌ها استفاده شده است و با مراجعه به کتاب‌های هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی، تعداد دفعاتی که به یکی از مفاهیم اصول دین در قالب هر یک از واحدهای تحلیل (جمله، تصویر، پرسش)، توجه شده است، مورد شمارش قرار گرفته و گزارش شده است. در واقع محتوای کتاب‌های هدیه‌های آسمانی به عنوان (جمله، تصویر، پرسش) تقسیم‌بندی شد و سپس تک‌تک عناوین براساس وجود یا عدم وجود مفاهیم اصول دین: اصل توحید (اعتقاد به وحدانیت خداوند، صفات خداوند، آفرینش جهان، نظام شگرف موجود در جهان، عظمت و بزرگی پروردگار)؛ اصل عدل (یکسان و برابر بودن تمامی انسان‌ها در پیشگاه خداوند، آفرینش تمامی جهان هستی بر مبنای هدف، آفرینش هر پدیده و مخلوقی در جای خود، تعادل و تناسب در تمام پدیده‌های جهان)؛ اصل نبوت (مکتب و رسالت پیامبران، ارتباط با مبدأ هستی و علم بی‌پایان، بشارت و وعده پیامبران، رساندن پیغام و فرمان الهی توسط پیامبران، معجزات پیامبران، کتب پیامبران)؛ اصل امامت (جهان‌بینی اسلامی، معصوم بودن و مبرابردن از گناه و اشتباه، جانشین پیامبران، برخورداری از علم و دانش سرشار، رهبری حکومت اسلامی)؛ اصل معاد (جاودانگی و فناپذیری بعد روحانی، اشاره به عظمت واقعه قیامت، عالم برزخ، مردن (فوت کردن)، زندگی پس از مرگ، اعتقاد به وعده وجود معاد) مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند. در نهایت برای توصیف و تجزیه و تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی (جدول فراوانی و درصد) و برای بیان تفاوت فراوانی مشاهده‌شده با فراوانی موردانتظار از آمار استنباطی (آزمون خی دو دومتغیره) استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

سؤال اول: میزان انعکاس هر یک از مفاهیم اصل توحید در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول

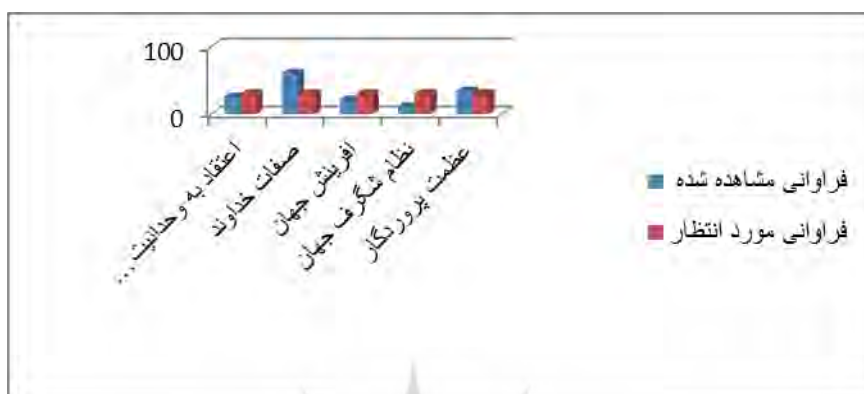
ابتدایی به چه اندازه است؟

جدول ۱. توزیع فراوانی مفاهیم مربوط به اصل توحید در کتب هدیه‌های آسمانی دوره ابتدایی

ردیف	مفاهیم	جملات		تصاویر		پرسش‌ها		جمع	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱	اعتقاد به وحدانیت خداوند	۱۶	۰/۵	۳	۰/۹	۶	۱/۴	۲۵	۰/۶
۲	صفات خداوند	۴۰	۱/۲	۷	۲/۷	۱۳	۳/۱	۶۰	۱/۴
۳	آفرینش جهان	۱۴	۰/۴	۴	۱/۲	۳	۰/۷	۲۱	۰/۵
۴	نظام شکرگف موجود در جهان	۷	۰/۲	۲	۰/۶	۲	۰/۴	۱۱	۰/۳
۵	عظمت و بزرگی پروردگار	۲۷	۰/۸	۳	۰/۹	۴	۰/۵	۳۴	۰/۸
	مجموع مفاهیم مرتبط با اصل توحید و درصد آنها	۱۰۴	۳/۱	۱۹	۵/۶	۲۸	۶/۶	۱۵۱	۳/۷
	مجموع کل مفاهیم مندرج در کتاب درسی و درصد آنها	۳۳۱۴	۱۰۰	۳۳۷	۱۰۰	۴۲۱	۱۰۰	۴۰۷۲	۱۰۰
	فراوانی مورد انتظار	۲۱		۴		۶		۳۰	

df: ۸

بر اساس نتایج جدول شماره یک مفهوم مربوط به اعتقاد به وحدانیت خداوند با ۲۵ مضمون و ۶۰ درصد، مفهوم مربوط به صفات خداوند با ۶۰ مضمون و ۱۴۰ درصد، مفهوم مربوط به آفرینش جهان با ۲۱ مضمون و ۵۰ درصد، مفهوم مربوط به نظام شکرگف موجود در جهان با ۱۱ مضمون و ۳۰ درصد، مفهوم مربوط به عظمت و بزرگی پروردگار با ۳۴ مضمون و ۸۰ درصد در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی در ارتباط با اصل توحید از اصول دین ارائه شده‌اند. همچنین از مجموع ۴۰۷۲ جمله، تصویر و پرسش‌های موجود در کتب ۱۵۱ بار مفاهیم مربوط به اصل توحید انعکاس یافته است.

نمودار ۱. فراوانی مشاهده شده و موردانتظار مفاهیم مرتبط با اصل توحید در کتب هدیه‌های آسمانی دوره ابتدایی

جهت تعیین معنی‌دار بودن تفاوت‌های موجود بین مفاهیم مشاهده شده و موردانتظار از آزمون مجذور کای دو متغیره (خی دو دو متغیره) استفاده شد که نتایج حاصل به صورت جدول (۲) می‌باشد.

جدول ۲. نتایج حاصل از آزمون خی دو دو متغیره خروجی SPSS

سطح معنی‌داری	درجه آزادی	خی دو
۰/۰۰۰	۸	۱۶۵/۲۷۹

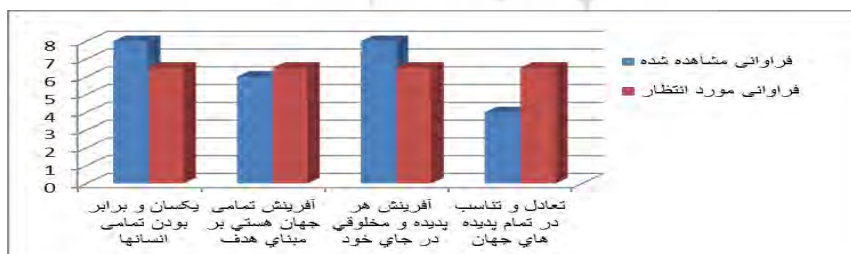
نتایج حاصل از جدول شماره دو نشان می‌دهد که مقدار مجذور کای برابر با مقدار ۱۶۵/۲۷۹ می‌باشد، همچنین سطح معنی‌داری مقدار ۰/۰۰۰ را نشان می‌دهد که کم‌تر از مقدار ۰/۰۵ است. لذا می‌توان بیان داشت که بین مجموع فراوانی‌های مشاهده شده و موردانتظار مربوط به مفاهیم اصل توحید در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی، تفاوت معنی‌داری وجود دارد. سؤال دوم: میزان انعکاس هر یک از مفاهیم اصل عدل در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی به چه اندازه است؟

جدول ۳. توزیع فراوانی مفاهیم مربوط به اصل عدل در کتب هدیه‌های آسمانی دوره ابتدایی

ردیف	مفاهیم	جملات		تصاویر		پرسش‌ها		جمع	
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۱	یکسان و برابر بودن تمامی انسان‌ها در پیشگاه خداوند	۰/۱۵	۵	۰/۳	۱	۰/۵	۲	۰/۱۹	۸
۲	آفرینش تمامی جهان هستی بر مبنای هدف	۰/۱۵	۵	۰	۰	۰/۲	۱	۰/۱۴	۶
۳	آفرینش هر پدیده و مخلوقی در جای خود	۰/۱۸	۶	۰/۳	۱	۰/۲	۱	۰/۱۹	۸
۴	تعادل و تناسب در تمام پدیده‌های جهان	۰/۱۲	۴	۰	۰	۰	۰	۰/۰۹	۴
	مجموع مفاهیم مرتبط با اصل عدل و درصد آنها	۰/۶	۲۰	۰/۶	۲	۰/۹	۴	۰/۶	۲۶
	مجموع کل مفاهیم مندرج در کتاب درسی و درصد آنها	۱۰۰	۳۳۱۴	۱۰۰	۳۳۷	۱۰۰	۴۲۱	۱۰۰	۴۰۷۲
	فراوانی مورد انتظار	۵		۰/۵		۱		۶/۵	

df: ۶

بر اساس نتایج جدول شماره سه مفهوم مربوط به یکسان و برابر بودن تمامی انسان‌ها در پیشگاه خداوند از هر جهت با ۸ مضمون ۱۹ درصد، مفهوم مربوط به آفرینش تمامی جهان هستی بر مبنای هدف با ۶ مضمون ۱۴ درصد، مفهوم مربوط به آفرینش هر پدیده و مخلوقی در جای خود با ۸ مضمون ۱۹ درصد، مفهوم مربوط به تعادل و تناسب در تمام پدیده‌های جهان با ۴ مضمون ۹ درصد در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی در ارتباط با اصل عدل از اصول دین ارائه شده‌اند. همچنین از مجموع ۴۰۷۲ جمله، تصویر و پرسش‌های موجود در کتب ۲۶ بار مفاهیم مربوط به اصل عدل انعکاس یافته است.

مودار ۲. فراوانی مشاهده‌شده و مورد انتظار مفاهیم مرتبط با اصل عدل در کتب هدیه‌های آسمانی دوره

ابتدایی

جهت تعیین معنی دار بودن تفاوت‌های موجود بین مفاهیم مشاهده‌شده و موردانتظار از آزمون خی دو دومتغیره استفاده شد که نتایج حاصل به صورت جدول (۴) است.

جدول ۴. نتایج حاصل از آزمون خی دو دومتغیره خروجی SPSS

سطح معنی داری	درجه آزادی	خی دو
۰/۰۰۵	۶	۲۰۹/۳۱۷

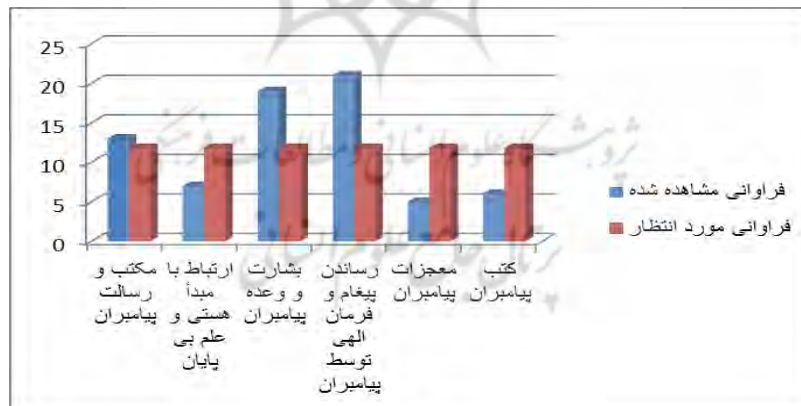
نتایج حاصل از جدول شماره چهار نشان می‌دهد که مقدار مجذور کای برابر با مقدار ۲۰۹/۳۱۷ می‌باشد، همچنین سطح معنی داری مقدار ۰/۰۰۵ را نشان می‌دهد که کم‌تر از مقدار ۰/۰۵ است، لذا می‌توان بیان داشت که بین مجموع فراوانی‌های مشاهده‌شده و موردانتظار مربوط به مفاهیم اصل عدل در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی، تفاوت معنی داری وجود دارد. سؤال سوم: میزان انعکاس هر یک از مفاهیم اصل نبوت در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی به چه اندازه است؟

جدول ۵: توزیع فراوانی مفاهیم مربوط به اصل نبوت در کتب هدیه‌های آسمانی دوره ابتدایی

ردیف	مفاهیم	جملات		تصاویر		پرسش‌ها		جمع	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱	مکتب و رسالت پیامبران	۱۰	۰/۳	۰	۰	۳	۰/۷	۱۳	۰/۳
۲	ارتباط با مبدأ هستی و علم بی‌پایان	۶	۰/۱۸	۰	۰	۱	۰/۲	۷	۰/۱۷
۳	بشارت و وعده پیامبران	۱۶	۰/۵	۱	۰/۳	۲	۰/۳	۱۹	۰/۴۶
۴	رساندن پیغام و فرمان الهی توسط پیامبران	۱۸	۰/۶	۱	۰/۳	۲	۰/۳	۲۱	۰/۵
۵	معجزات پیامبران	۲	۰/۰۶	۲	۰/۶	۱	۰/۲	۵	۰/۱۱
۶	کتب پیامبران	۳	۰/۰۹	۲	۰/۶	۱	۰/۲	۶	۰/۱۳

تبارشناسی کتاب‌های هدیه‌های آسمانی از حیث انعکاس مفاهیم "اصول دین"								
۱۱۷/								
۱/۷	۷۱	۹/۵	۱۰	۱/۵	۵	۱/۷	۵۶	مجموع مفاهیم مرتبط با اصل نبوت و درصد آنها
۱۰۰	۴۰۷۲	۱۰۰	۴۲۱	۱۰۰	۳۳۷	۱۰۰	۳۳۱۴	مجموع کل مفاهیم مندرج در کتاب درسی و درصد آنها
۱۱/۸		۱/۶		۰/۸		۹		فراوانی مورد انتظار
df: ۱۰								

بر اساس نتایج جدول شماره پنج مفهوم مربوط به مکتب و رسالت پیامبران با ۱۳ مضمون ۳۰ درصد، مفهوم مربوط به ارتباط با مبدأ هستی و علم بی‌پایان با ۷ مضمون ۱۷ درصد، مفهوم مربوط به بشارت و وعده پیامبران با ۱۹ مضمون ۴۶ درصد، مفهوم مربوط به رساندن پیغام و فرمان الهی توسط پیامبران با ۲۱ مضمون ۵۰ درصد، مفهوم مربوط به معجزات پیامبران با ۵ مضمون ۱۱ درصد، مفهوم مربوط به کتب پیامبران با ۶ مضمون ۱۳ درصد در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی در ارتباط با اصل نبوت از اصول دین ارائه شده‌اند. همچنین از مجموع ۴۰۷۲ جمله، تصویر و پرسش‌های موجود در کتب ۷۱ بار مفاهیم مربوط به اصل نبوت، انعکاس یافته است.

نمودار ۳. مودار فراوانی مشاهده‌شده و موردانتظار مفاهیم مرتبط با اصل نبوت در کتب هدیه‌های آسمانی دوره ابتدایی

جهت تعیین معنی دار بودن تفاوت‌های موجود بین مفاهیم مشاهده‌شده و موردانتظار از آزمون خی دو دومتغیره استفاده شد که نتایج حاصل به صورت جدول زیر می‌باشد.

جدول ۶. نتایج حاصل از آزمون خی دو دومتغیره خروجی SPSS

سطح معنی داری	درجه آزادی	خی دو
۰/۰۰۰	۱۰	۱۹۴/۸۵۶

نتایج حاصل از جدول شماره شش نشان می‌دهد که مقدار مجذور کای برابر با مقدار ۱۹۴/۸۵۶ می‌باشد، همچنین سطح معنی داری مقدار ۰/۰۰۰ را نشان می‌دهد که کم‌تر از مقدار ۰/۰۵ است، لذا می‌توان بیان داشت که بین مجموع فراوانی‌های مشاهده‌شده و موردانتظار مربوط به مفاهیم اصل نبوت در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی، تفاوت معنی داری وجود دارد.

سؤال چهارم: میزان انعکاس هریک از مفاهیم اصل امامت در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی به چه اندازه است؟

جدول ۷. توزیع فراوانی مفاهیم مربوط به اصل امامت در کتب هدیه‌های آسمانی دوره ابتدایی

ردیف	مفاهیم	جملات		تصاویر		پرسش‌ها		جمع	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱	جهان‌بینی اسلامی	۸	۰/۲	۰	۰	۱	۰/۲	۹	۰/۲
۲	معصوم‌بودن و مبرابردن از گناه و اشتباه	۶	۰/۱۸	۰	۰	۲	۰/۵	۸	۰/۱۹
۳	جانشین پیامبران	۱	۰/۰۳	۱	۰/۳	۱	۰/۲	۳	۰/۰۷
۴	برخورداری از علم و دانش سرشار	۹	۰/۲۷	۰	۰	۲	۰/۵	۱۱	۰/۲۷
۵	رهبری حکومت اسلامی	۹	۰/۲۷	۱	۰/۳	۳	۰/۷	۱۳	۰/۳
	مجموع مفاهیم مرتبط با اصل امامت و درصد آنها	۳۳	۱	۲	۰/۶	۹	۲/۱	۴۴	۱/۱

۱۰۰	۴۰۷۲	۱۰۰	۴۲۱	۱۰۰	۳۳۷	۱۰۰	۳۳۱۴	مجموع کل مفاهیم مندرج در کتاب درسی و درصد آنها
۸/۸		۱/۸		۰/۴		۶/۶		فراوانی موردانتظار
df: ۸								

براساس نتایج جدول شماره هفت مفهوم مربوط به جهان‌بینی اسلامی با ۹ مضمون ۲۰ درصد، مفهوم مربوط به معصوم‌بودن و برابر بودن از گناه و اشتباه با ۸ مضمون ۱۹ درصد، مفهوم مربوط به جانشین پیامبران با ۳ مضمون ۷ درصد، مفهوم مربوط به برخورداری از علم و دانش سرشار در امور دین و دنیا با ۱۱ مضمون ۲۷ درصد، مفهوم مربوط به رهبری حکومت اسلامی با ۱۳ مضمون ۳۰ درصد در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی در ارتباط با اصل امامت از اصول دین ارائه شده‌اند. همچنین از مجموع ۴۰۷۲ جمله، تصویر و پرسش‌های موجود در کتب ۴۴ بار مفاهیم مربوط به اصل امامت، انعکاس یافته است.

نمودار ۴. فراوانی مشاهده‌شده و موردانتظار مفاهیم مرتبط با اصل امامت در کتب هدیه‌های آسمانی دوره

ابتدایی

برای تعیین معنی دار بودن تفاوت‌های موجود بین مفاهیم مشاهده‌شده و موردانتظار از آزمون خی دو دو متغیره استفاده شد که نتایج حاصل به صورت جدول زیر می‌باشد.

جدول ۸. نتایج حاصل از آزمون خی دو دو متغیره خروجی spss

سطح معنی داری	درجه آزادی	خی دو
۰/۰۰۰	۸	۲۱۸/۵۳۹

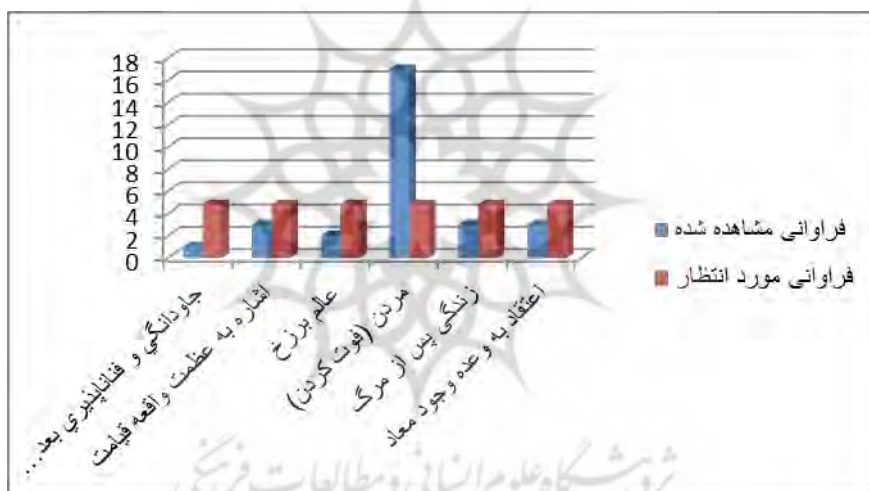
نتایج حاصل از جدول شماره هشت نشان می‌دهد که مقدار مجذور کای برابر با مقدار ۲۱۸/۵۳۹ می‌باشد، همچنین سطح معنی داری مقدار ۰/۰۰۰ را نشان می‌دهد که کم‌تر از مقدار ۰/۰۵ است، لذا می‌توان بیان داشت که بین مجموع فراوانی‌های مشاهده‌شده و موردانتظار مربوط به مفاهیم اصل امامت در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی تفاوت معنی داری وجود دارد. سؤال پنجم: میزان انعکاس هر یک از مفاهیم اصل معاد در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی به چه اندازه است؟

جدول ۹. توزیع فراوانی مفاهیم مربوط به اصل معاد در کتب هدیه‌های آسمانی دوره ابتدایی

ردیف	مفاهیم	جملات		تصاویر		پرسش‌ها		جمع	
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۱	جاودانگی و فناپذیری بعد روحانی	۰/۰۳	۱	۰	۰	۰	۰	۰/۰۲	۱
۲	اشاره به عظمت واقعه قیامت	۰/۰۶	۲	۰	۰	۰/۲	۱	۰/۰۷	۳
۳	عالم برزخ	۰/۰۶	۲	۰	۰	۰	۰	۰/۰۵	۲
۴	مردن (فوت کردن)	۰/۰۴	۱۴	۰/۳	۱	۰/۵	۲	۰/۴	۱۷
۵	زندگی پس از مرگ	۰/۰۶	۲	۰	۰	۰/۲	۱	۰/۰۷	۳
۶	اعتقاد به وعده وجود معاد	۰/۰۹	۳	۰	۰	۰	۰	۰/۰۷	۳
	مجموع مفاهیم مرتبط با اصل معاد و درصد آنها	۰/۷	۲۴	۰/۳	۱	۰/۹	۴	۰/۷	۲۹
	مجموع کل مفاهیم مندرج در کتاب درسی و درصد آنها	۱۰۰	۳۳۱۴	۱۰۰	۳۳۷	۱۰۰	۴۲۱	۱۰۰	۴۰۷۲
	فراوانی موردانتظار	۴		۰/۲		۰/۶		۴/۸	

df: ۱۰

بر اساس نتایج جدول شماره نه مفهوم مربوط به جاودانگی و فناپذیری بعد روحانی انسان با یک مضمون دو درصد، مفهوم مربوط به اشاره به عظمت واقعه قیامت با سه مضمون هفت درصد، مفهوم مربوط به عالم برزخ با دو مضمون پنج درصد، مفاهیم مربوط به مردن (فوت کردن) با ۱۷ مضمون ۴۰ درصد، مفهوم مربوط به زندگی پس از مرگ با سه مضمون هفت درصد، مفهوم مربوط به اعتقاد به وعده وجود معاد با سه مضمون و هفت درصد در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی در ارتباط با اصل معاد از اصول دین ارائه شده‌اند. همچنین از مجموع ۴۰۷۲ جمله، تصویر و پرسش‌های موجود در کتب ۲۹ بار مفاهیم مربوط به اصل معاد، انعکاس یافته است.

نمودار ۵. فرآوانی مشاهده شده و مورد انتظار مفاهیم مرتبط با اصل معاد در کتب هدیه‌های آسمانی دوره ابتدایی

برای تعیین معنی دار بودن تفاوت‌های موجود بین مفاهیم مشاهده شده و مورد انتظار از آزمون خی دو دو متغیره استفاده شد که نتایج حاصل به صورت جدول زیر می باشد.

جدول ۱۰. نتایج حاصل از آزمون خی دو دو متغیره خروجی spss

سطح معنی داری	درجه آزادی	خی دو
۰/۰۲۱	۱۰	۲۵۳/۰۹۳

نتایج حاصل از جدول شماره ده نشان می‌دهد که مقدار مجذور کای برابر با مقدار $253/093$ می‌باشد، همچنین سطح معنی‌داری مقدار $0/021$ را نشان می‌دهد که کم‌تر از مقدار $0/05$ است، لذا می‌توان بیان داشت که بین مجموع فراوانی‌های مشاهده‌شده و موردانتظار مربوط به مفاهیم اصل معاد در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی، تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

برای تحقق هدف‌های آموزش و پرورش، پیش‌بینی محتوای مناسب براساس آن هدف‌ها ضروری است، زیرا این محتواست که در ذهن و افکار دانش‌آموزان جای می‌گیرد و آنها را درگیر خود می‌سازد و در ساختن نگرش و رفتار آنها، تأثیر خود را به‌شدت هرچه تمام‌تر می‌گذارد. بنابراین، لازم است برای تک‌تک کلمات و جملات و مفاهیمی که در کتب آموزشی مطرح می‌شود و قرار است بخشی از آینده دانش‌آموزان را بسازد، به‌صورت عمیق و دقیق برنامه‌ریزی و تأمل شود. محتوای درسی عمدتاً از طریق کتاب‌های درسی ارائه می‌شود. یکی از این کتاب‌ها، کتب هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی است که توجه به اصول انتخاب محتوای آموزشی آنها منطبق با اصول و مبانی دین اسلام و پیاده کردن آنها در کتاب‌های درسی به‌طور حتم، موجب افزایش رشد علمی و معنوی، دینی و اعتقادی و پرورش هرچه‌بیشتر دانش‌آموزان و سعادت روزافزون جامعه بشری می‌شود. در این راستا، هدف پژوهش حاضر، تبارشناسی کتاب‌های هدیه‌های آسمانی از حیث انعکاس مفاهیم اصول دین بود که اصول دین اسلام شیعی عبارت بودند از: توحید، عدل، نبوت، امامت و معاد. بر این اساس، پنج سؤال پژوهشی، مورد آزمون قرار گرفت که نتایج حاصله به شرح زیر بیان می‌شود:

نتایج حاصل از سؤال اول پژوهشی نشان داد که از بین مفاهیم مربوط به اصل توحید مفهوم مربوط به اعتقاد به وحدانیت خداوند ۶۰ درصد، مفهوم مربوط به صفات خداوند ۱۴۰ درصد، مفهوم مربوط به آفرینش جهان با ۵۰ درصد، مفهوم مربوط به نظام شگرف موجود در جهان ۳۰ درصد و مفهوم مربوط به عظمت و بزرگی پروردگار ۸۰ درصد را در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی به خود اختصاص داده‌اند که از بین مفاهیم، بیشترین درصد به مفهوم صفات خداوند اختصاص یافته است که این امر نشان‌دهنده این است که در کتب هدیه‌های آسمان تلاش

شده است بیشتر از طریق شمارش صفات متعدد خداوند، درس خداشناسی و توحید به کودکان ارائه شود. همچنین نتایج حاصل نشان داد که به طور کلی در کتب هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی ۳۷۰ درصد، مفاهیم مرتبط با اصل توحید انعکاس یافته است.

نتایج حاصل از سؤال دوم پژوهشی نشان داد که از بین مفاهیم مربوط به اصل عدل مفهوم مربوط به یکسان و برابری تمام انسان‌ها در پیشگاه خداوند از هر جهت با ۱۹ درصد، مفهوم مربوط به آفرینش تمامی جهان هستی بر مبنای هدف با ۱۴ درصد، مفهوم مربوط به آفرینش هر پدیده و مخلوقی در جای خود با ۱۹ درصد، مفهوم مربوط به تعادل و تناسب در تمام پدیده‌های جهان با ۹ درصد را در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی به خود اختصاص داده‌اند که از بین مفاهیم، بیشترین درصد به مفاهیم یکسان و برابری تمام انسان‌ها در پیشگاه خداوند از هر جهت و آفرینش هر پدیده و مخلوقی در جای خود اختصاص یافته است که این امر نشان‌دهنده این است که در کتب هدیه‌های آسمان تلاش شده است از طریق مفهوم برابری انسان‌ها در نزد خدا، آفرینش هر پدیده در جای خود درس عدل و عدالت به کودکان ارائه شود. همچنین نتایج حاصل نشان داد که به طور کلی در کتب هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی ۶۰ درصد، مفاهیم مرتبط با اصل عدل انعکاس یافته است.

نتایج حاصل از سؤال سوم پژوهشی نشان داد که از بین مفاهیم مربوط به اصل نبوت مفهوم مربوط به مکتب و رسالت پیامبران ۳۰ درصد، مفهوم مربوط به ارتباط با مبدأ هستی و علم بی‌پایان ۱۷ درصد، مفهوم مربوط به بشارت و وعده پیامبران ۴۶ درصد، مفهوم مربوط به رساندن پیغام و فرمان الهی توسط پیامبران ۵۰ درصد، مفهوم مربوط به معجزات پیامبران ۱۱ درصد، مفهوم مربوط به کتب پیامبران ۱۳ درصد را در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی به خود اختصاص داده‌اند که از بین مفاهیم، بیشترین درصد به مفهوم رساندن پیغام و فرمان الهی توسط پیامبران اختصاص یافته است که این امر نشان‌دهنده این است که در کتب هدیه‌های آسمان تلاش شده است بیشتر از طریق توصیف نحوه و چگونگی رساندن پیغام خداوند به وسیله پیامبران به مردم، درس نبوت و پیامبری به کودکان ارائه شود. همچنین نتایج حاصله نشان داد که به طور کلی در کتب هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی ۱۷۰ درصد، مفاهیم مرتبط با اصل نبوت انعکاس یافته است.

نتایج حاصل از سؤال چهارم پژوهشی نشان داد که از بین مفاهیم مربوط به اصل امامت مفهوم مربوط به جهان‌بینی اسلامی ۲۰ درصد، مفهوم مربوط به معصوم بودن و مبرابردن از گناه و اشتباه ۱۹

درصد، مفهوم مربوط به جانشین پیامبران ۷ درصد، مفهوم مربوط به برخورداری از علم و دانش سرشار در امور دین و دنیا ۲۷ درصد، مفهوم مربوط به رهبری حکومت اسلامی ۳۰ درصد را در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی به خود اختصاص داده‌اند که از بین مفاهیم، بیشترین درصد به مفهوم رهبری حکومت اسلامی اختصاص یافته است که این امر نشان‌دهنده این است که در کتب هدیه‌های آسمان تلاش شده است بیشتر از طریق نحوه تشکیل و اداره حکومت اسلامی و ادامه آن توسط امامان، درس امامت به کودکان ارائه شود. همچنین نتایج حاصل نشان داد که به‌طور کلی در کتب هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی ۱۱۰ درصد مفاهیم مرتبط با اصل امامت، انعکاس یافته است.

نتایج حاصل از سؤال پنجم پژوهشی نشان داد که از بین مفاهیم مربوط به اصل معاد مفهوم مربوط به جاودانگی و فناپذیری بعد روحانی انسان دو درصد، مفهوم مربوط به اشاره به عظمت واقعه قیامت هفت درصد، مفهوم مربوط به عالم برزخ پنج درصد، مفهوم مربوط به مردن (فوت کردن) ۴۰ درصد، مفهوم مربوط به زندگی پس از مرگ هفت درصد، مفهوم مربوط به اعتقاد به وعده وجود معاد هفت درصد را در کتب هدیه‌های آسمانی دوره اول ابتدایی به خود اختصاص داده‌اند که از بین مفاهیم، بیشترین درصد به مفهوم مردن (فوت کردن) اختصاص یافته است که این امر نشان‌دهنده این است که در کتب هدیه‌های آسمان تلاش شده است بیشتر از طریق اشاره به مردن در این جهان و زنده شدن وی در روز قیامت، درس معاد به کودکان ارائه شود. همچنین نتایج حاصل نشان داد که به‌طور کلی در کتب هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی ۷۰ درصد مفاهیم مرتبط با اصل معاد انعکاس یافته است.

نتایج حاصل از سؤال اصلی پژوهش نشان داد که در کتب هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی مفاهیم مربوط به اصل توحید با فراوانی ۱۵۱، مفاهیم مربوط به اصل عدل با فراوانی ۲۶، مفاهیم مربوط به اصل نبوت با فراوانی ۷۱، مفاهیم مربوط به اصل امامت با فراوانی ۴۴ و مفاهیم مربوط به اصل معاد با فراوانی ۲۹ انعکاس یافته است که بیشترین فراوانی به ترتیب مربوط به اصل توحید، اصل نبوت، اصل امامت، اصل معاد و اصل عدل است. به عبارتی در کتب هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی به اصل توحید از اصول دین بیشترین توجه اعمال شده است.

با توجه به پیشینه مطالعات انجام یافته پژوهشی که بتوان به‌طور مستقیم نتایج آنها را با نتایج پژوهش حاضر مورد مقایسه قرار داد، یافت نشد، اما تاحدودی می‌توان نتایج تحقیق حاضر را با

نتایج پژوهش‌های اسمعلی‌زاده و همکاران (۱۳۹۶)، رنجبر رباطی و همکاران (۱۳۹۴) و فرامرزی و عابدینی (۱۳۹۳) همسو دانست. لذا جهت غنی‌تر شدن کتب یادشده، پیشنهادهای کاربردی ذیل ارائه می‌شود.

۱. تدابیری اتخاذ شود تا برای کتاب هدیه‌های آسمانی سی‌دی آموزشی در نظر گرفته شود و هنگام تحویل کتاب‌ها هم‌زمان در اختیار همه دانش‌آموزان قرار گیرد.
۲. بخش‌های مربوط به اصول دین، جامع و کامل بیان شود تا دانش‌آموزان، معلومات بیشتری راجع به اصول دین اسلام کسب نمایند.
۳. محتوی کتاب‌های هدیه‌های آسمانی، در همه پایه‌های تحصیلی طوری تنظیم شوند که در هریک از آنها یک فصل به بیان اصول دین اسلام و همچنین تفاوت آنها در اسلام شیعی و سنی و همچنین سایر ادیان پرداخته شود.
۴. تعلیم و تربیت یک مسئله مهم در هر کشوری است. بنا به اهمیت این موضوع لازم است مسئولین و دست‌اندرکاران تألیف کتاب‌های درسی به‌ویژه کتب هدیه‌های آسمان همت مضاعف به کار برند تا محتوای کتاب‌های مذکور هم‌زمان با پیشرفت‌های فناوری و علمی به پیش رود تا قادر به تبیین و تعلیم متناسب ارزش‌ها و اصول به نسل آینده باشد.
۵. پیشنهاد می‌شود نویسندگان کتاب‌های دینی تلاش نمایند مباحث را به‌طور کامل و منسجم مطرح نمایند تا دانش‌آموزان را به یک نتیجه و بازده مطلوب برسانند؛ چراکه فهم ناقص از یک مطلب، به مراتب بدتر از ندانستن آن است؛ چراکه فرد خودش را در آن موضوع صاحب‌نظر می‌پندارد درحالی‌که در واقعیت امر ممکن است این چنین نباشد. به‌عنوان نمونه در کتاب هدیه‌های آسمانی پایه دوم، در درس ۱۵ احکام زکات و زکات فطره ناقص بیان شده و مصارف زکات در کتاب ذکر نشده است. همچنین مسئله خمس نیز ناقص بیان شده است.

منابع

- اسمعلی‌زاده، زهرا؛ اسمعلی‌زاده، سمیه؛ زرینی، میترا و عظیمی، مینا (۱۳۹۶)، بررسی تحلیل محتوای متون کتاب درسی فارسی و هدیه‌های آسمانی سوم دبستان از حیث آموزه‌های دینی، دومین کنفرانس سراسری پژوهش‌های نوین در روان‌شناسی و علوم اجتماعی: ۱ تا ۹.
- ایمانی، محسن و مظفر، محمد (۱۳۸۳)، تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان و کتاب کار پایه دوم دبستان چاپ سال ۸۱ در مقایسه با تعلیمات دینی چاپ سال ۸۰، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، س ۳، ش ۷: ۱۱۵ تا ۱۴۲.
- پروند، محمدحسن (۱۳۸۵)، مقدمات برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، چاپ چهارم تهران: نشر شیوه.
- پوردهاقانی، علی‌قاسم و نصرافهانی، احمدرضا (۱۳۹۱)، رویکرد معنوی و برنامه‌ریزی درسی، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، س ۱۹، ش ۱۳: ۷۱ تا ۹۲.
- رضوی، سیدعباس (۱۳۹۰)، مباحث نوین در فناوری آموزشی، چاپ دوم، اهواز: انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز.
- رنجبر رباطی، مصطفی؛ قربانی کردابی، محمد، مطلبی، محمد و کیانی چلمردی، میلاد (۱۳۹۴)، بررسی کتاب هدیه‌های آسمانی چهارم از نظر موضوعات اسلامی، کنفرانس ملی پژوهش‌های کاربردی در علوم تربیتی و روان‌شناسی و آسیب‌های اجتماعی: ۱ تا ۹.
- عصاره، علی‌رضا (۱۳۸۹)، مطالعات تطبیقی آموزش و پرورش دوره اول متوسطه در کشورهای منتخب (ایران، آلمان، انگلستان، فرانسه، ژاپن، کره جنوبی، مالزی، مصر)، چاپ دوم تهران: یادواره کتاب.
- علم‌الهدی، جمیله (۱۳۸۴)، مبانی تربیت اسلامی و برنامه‌ریزی درسی «براساس فلسفه صدر»، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- فرامرزی، سالار و عابدینی، یاسمین (۱۳۹۳)، میزان توجه به دین‌ورزی و مؤلفه‌های بین‌فردی آن در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی، پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، س ۱۱، ش ۱۳: ۱۵۱ تا ۱۶۳.
- قاسمی، حسین و کاظمی، محمود (۱۳۹۳)، تحلیل محتوای کتاب درسی هدیه‌های آسمان پایه ششم ابتدایی و میزان انطباق آن با مبانی قرآنی و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، س ۱۳، ش ۵۲: ۱۰۰ تا ۱۱۶.
- مشیری، ملیحه (۱۳۹۵)، بررسی کتاب هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی براساس نسبت مفهومی تربیت عقلانی و تربیت دینی از منظر ابن‌سینا، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد، رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.
- یارمحمدیان، محمدحسین (۱۳۹۵)، مبانی و اصول برنامه‌ریزی درسی، چاپ چهاردهم تهران: یادواره کتاب.

